

STUDIJNÍ MATERIÁLY

EKONOMIKA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A SLUŽEB

Obsah:

1	Sociální zabezpečení, sociální služby, sociálně-právní ochrana dětí.....	3
1.1	Základní pojmy.....	3
1.2	Sociální zabezpečení.....	3
1.2.1	Systém sociálního zabezpečení.....	4
1.2.2	Základní pilíře systému sociálního zabezpečení.....	4
1.3	Sociální služby.....	10
1.3.1	Cílem sociálních služeb je:.....	14
1.3.2	Financování sociálních služeb.....	14
1.3.3	Základní druhy sociálních služeb.....	15
1.3.4	Kritéria efektivnosti zákona o sociálních službách:.....	16
1.3.5	Působnost veřejné správy v sociálních službách:.....	17
1.3.6	Sociální péče na úrovni obce se člení na:.....	18
1.4	Sociálně-právní ochrana dětí.....	18
1.4.1	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí je postaven na těchto základních principech:.....	19
1.4.2	Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na:.....	20
1.4.3	Orgány sociálně-právní ochrany.....	21
1.4.4	Role terénního sociálního pracovníka OSPOD.....	28
1.5	Doporučená literatura a zdroje.....	31

1 Sociální zabezpečení, sociální služby, sociálně-právní ochrana dětí

Cílem kapitoly je seznámit vedoucí úředníky územních samosprávných celků se systémem sociálního zabezpečení a následně se věnovat sociálně právní ochraně dětí. Právě zajištění obyvatelstva se v rámci reformy veřejné správy přenáší na komunální úroveň především z důvodu individuálního posuzování jednotlivých sociálních událostí a nastavení sociální diagnózy tohoto problému.

1.1 Základní pojmy

Hlavním cílem sociální politiky je čelit sociálním a ekonomickým ohrožením, s nimiž se lidé v průběhu svého života setkávají, případně vytvářet příznivé podmínky pro rozvoj jednotlivců a sociálních skupin.

Veřejnoprávní instituce intervnují tehdy, když jedinec, jeho rodina a komunita nejsou schopny sociální problém řešit vlastními silami. Sociální role se plní na nejnižším stupni společenského uspořádání (obec), tedy co nejbližší lidem. Vyšší stupně veřejnoprávního uspořádání vstupují do hry v případě, když není v silách nižších stupňů sociální problém uspokojivě řešit (nemají kompetence) nebo když se problém týká občanů z více nižších stupňů (tzn. z více obcí). **Kraje a obce mají svoji vlastní sociální politiku**, jsou veřejnoprávními orgány a samosprávnými součástmi státu.

Cílem krajské a obecní sociální politiky musí být respektování, dodržování a uspokojování lidských práv občanů kraje a obce (pokud toto již nezabezpečuje stát svou státní sociální politikou). V sociální oblasti je to především právo na vzdělání, zdraví a lidsky důstojný život (tj. zajištění životního minima, přístřeší a sociální služby). Cílem je **poskytnout občanům** první pomoc v krizi (sociální intervence) a péči v sociální nouzi v rámci sociální péče a sociálních služeb. Je nutné připomenout, že stát a jeho samosprávné celky nemusí poskytovat sociální péči a služby vlastními silami, ale lze to svěřit nestátním organizacím za finanční podpory státu.

Sociální politika, jako součást hospodářské politiky země, **zahrnuje několik oblastí**: politiku zaměstnanosti, sociálního zabezpečení, zdravotní, vzdělávací, politiku ve sféře bydlení a rodinnou politiku. Obecní sociální politika pečuje v souladu s místními zvyklostmi a předpoklady na vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Pečuje zejména o bydlení, ochranu a rozvoj zdraví, výchovu a vzdělávání, pomoc občanům, kteří se ocitli v mimořádně nepříznivých sociálních podmínkách a poskytuje jednorázové peněžité příspěvky.

1.2 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky státu a jako prostředek k uskutečňování jejich úkolů a cílů se chápe jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů.

1.2.1 Systém sociálního zabezpečení

Sociálnímu zabezpečení se přikládá v různých zemích i v rámci téhož státu různý obsah. Liší se charakterem, formou, cíli i náplní, vymezením okruhu sociálních událostí. Zatímco v užším pojetí se často sociální zabezpečení omezuje např. pouze na důchodové zabezpečení a sociální služby, **v širším pojetí je možno zahrnovat do systému sociálního zabezpečení:**

- péči o zdraví (léčebnou i preventivní),
- zabezpečení při dočasné neschopnosti pro nemoc a úrazy,
- zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství,
- pomoc při výchově dětí v rodině,
- zabezpečení v invaliditě,
- zabezpečení ve stáří,
- zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých,
- zabezpečení v nezaměstnanosti.

Sociální zabezpečení je také systémem zabezpečujícím náhradní (mimořádné) zdroje, relativní stabilitu, přiměřenou minimální úroveň sociálního zabezpečení **zajištění** a sociální suverenitu, a to především těmito formami:

1. **Sociálními příjmy** (na principu pojištění i prostými dávkami – krátkodobými i dlouhodobými)
2. **Sociálními službami** (tj. informačními, poradenskými i zprostředkovatelskými sítěmi a navazujícími službami – např. pečovatelská služba, služby pro důchodce)
3. **Sociálními azily** (tj. různými formami azylů zejména při selhání přirozených zdrojů sociální suverenity a bezpečnosti, např. ústavy pro těžce postižené, opuštěné, dětské domovy a domovy důchodců)

1.2.2 Základní pilíře systému sociálního zabezpečení

Současný **systém sociálního zabezpečení v ČR** je tvořen **třemi základními pilíři**, které zároveň vymezují sociální dávky a služby podle právní povahy zabezpečení pro definování povahy nároku občana a vymezují taktéž **tři typy sociálních institucí**:

Sociální zabezpečení

systemy se od sebe liší ve 3 aspektech:

- **jakou sociální situaci řeší**
- **jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány**
- **jakým způsobem jsou tyto systémy organizovány**

1. Sociální pojištění

Tato forma je nejvíce preferovaná v moderních průmyslových společnostech s tržní ekonomikou. Je rozvíjena jak ve všeobecných povinných, tak v doplňkových dobrovolných systémech. V podmínkách ČR je nejvhodnější formou zajištění sociálních potřeb občanů ve všech případech, kdy se jedná o sociální událost spojenou se ztrátou příjmu (např. mzdy) z výdělečné činnosti v případech mateřství, ošetřování člena rodiny, nemoci, invalidity, stáří a ztráty živitele. V těchto případech lze velmi průhledně konstruovat vztah „odloženou spotřebou“ (příspěvkem, resp. pojistným) jedince a mírou jeho zajištění (dávkou), a to bez ohledu na to, jak je systém financován. Tento pilíř je charakterizován vysokou mírou solidarity mezi všemi pojištěnci a řeší předvídatelné sociální události, na které se jedinec může předem připravit.

V českém systému je sociální pojištění povinné ze zákona a poskytuje náhradu příjmu v době sociální události. Sociální pojištění je státem garantovaná organizace výběru pojištění a vkladů, což stát poskytuje prostřednictvím České správy sociálního zabezpečení. Sociální pojištění se skládá ze tří složek:

- **Důchodové pojištění** (v rámci důchodového pojištění se vyplácí starobní důchody, invalidní, pozůstalostní důchody)

- Nemocenské pojištění (vyplácené dávky: nemocenská, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, otcovská, dlouhodobé ošetrovné¹)
- Aktivní politika zaměstnanosti (podpora v nezaměstnanosti, financování nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, podpora zaměstnanosti osob se zdravotním postižením, ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a cílené programy k řešení zaměstnanosti)

Od 1. února 2018 lze žádat o novou dávku otcovská – otcovská poporodní péče. Tato dávka je novou dávkou nemocenského pojištění. Základní podmínkou nároku je účast na nemocenském pojištění, tj. např. trvání zaměstnání, které založilo účast na pojištění v době nástupu na tuto dávku (z příjmu ze zaměstnání je odváděno pojistné na sociální zabezpečení). Kromě tatínek může mít nárok na otcovskou také pojištěnec (muž i žena), jenž pečuje o dítě, které převzal do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, pokud dítě ke dni převzetí do péče nedosáhlo 7 let věku. Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou v období šesti týdnů ode dne narození dítěte nebo jeho převzetí do péče. V zaměstnání je nutné požádat zaměstnavatele o rodičovskou dovolenou. Dávka se poskytuje maximálně 1 týden (7 kalendářních dnů) ode dne nástupu na otcovskou. Nástup na otcovskou si otec určí sám v období šesti týdnů ode dne narození dítěte.

Od června 2018 je zavedena další dávka z nemocenského pojištění – dlouhodobé ošetrovné. Podmínkou nároku na tuto dávku je zhoršení zdravotního stavu u ošetrované osoby, který si vyžaduje alespoň sedmidenní hospitalizaci v nemocnici, a v den propuštění bude potvrzeno, že potřeba celodenní péče bude trvat nejméně dalších 30 dnů. Ošetrovaná osoba musí dát písemný souhlas k ošetrování konkrétní osobě, ošetroující osobou mohou být rodinní příslušníci vyjmenovaní v zákoně, aniž žijí s ošetrovaným v domácnosti. Ošetroující osoba nesmí po dobu ošetrování vykonávat žádnou výdělečnou činnost a v průběhu 90 dnů se mohou ošetroující osoby libovolně střídát v ošetrování osoby vyžadující dlouhodobou péči. Nárok na další dlouhodobé ošetrovné vznikne ošetroující osobě nejdříve po uplynutí 12 měsíců od skončení předchozí dlouhodobé péče. Zaměstnavatel může odmítnout poskytnutí volna ze zaměstnání, pouze pokud mu brání závažné provozní důvody.

Od 1.1.2019 dochází na základě stávajícího znění zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, a jeho následných úprav k elektronizaci dočasných pracovních neschopností – projekt eNeschopenka. Úplná elektronizace neschopenek je plánována od 1.1.2020.

2. Státní sociální podpora

Používá se tam, kde rámec pojištění je úzký nebo z jiného důvodu nepoužitelný pro zajištění sociální stability a bezpečnosti občana. Důvody zpravidla jsou v příliš dynamických změnách a pohybech sociálního jevu nebo v přílišném rozsahu výskytu sociálně potřebných občanů či v nedostatku času před hromadným výskytem sociálních událostí pro akumulování dostatečné rezervy. Systém sociální podpory se orientuje cíleně a diferencovaně na podporu ve prospěch rodin a občanů nacházejících se v určitých, přesně definovaných sociálních situacích.

---

¹ Od 1.6.2018

Rodinou pro účely státní sociální podpory se rozumí soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle do věku 26 let.

K základním principům státní sociální podpory patří:

- Komplexnost
- Jednotnost
- Sociální spravedlnost
- Skladebnost
- Valorizace
- Dostupnost
- Operativnost
- Nenáročnost

Dávky státní sociální podpory jsou:

1) dávky poskytované v závislosti na výši příjmu:²

- *přídavek na dítě* – nárok na přídavek na dítě mají rodiny s příjmem do 2,7 násobku životního minima rodiny. Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte.
- *příspěvek na bydlení* – nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30% (v Praze 35%) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30% (v Praze 35%) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Společně jsou posuzovány všechny osoby, které jsou v bytě hlášeny k (trvalému) pobytu, podmínka společné domácnosti se nevyžaduje. Od ledna 2018 dochází ke změně: nepůjde odkládat náklady na bydlení jednou (paušální) částkou. U všech jednotlivých položek se uvede, zda dané náklady jsou, nebo nejsou placeny zálohově. Zúčtování zálohových plateb musí být doloženo minimálně jednou za 12 měsíců.
- *porodné* – nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte musí být nižší než je 2,7 násobek životního minima rodiny. Výše porodného je stanoveno pevnou částkou 13 000,- Kč na první živě narozené dítě, při narození druhého živého dítěte je to 10 000,- Kč.³

2) ostatní dávky:

---

² Tyto údaje jsou platné k březnu 2019. Vzhledem k sociálním reformám se mohou tyto ukazatele měnit, nutno aktualizovat dle www.mpsv.cz.

³ Tato právní úprava je platná pro děti narozené od 1.1.2015.

- *rodičovský příspěvek* - nárok má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou 2 a více dětí narozených současně, má rodič nárok až na vyčerpání celkové částky 330 000 Kč. Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek je, že dítě mladší dvou let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci. Volbu rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce. Podle návrhu MPSV by mělo dojít k navýšení příspěvku na 300 000 Kč (450 000 Kč pro dvojčata a víceročata) pro rodiče dětí, které se narodily od 1.1.2020.
- *pohřebné* - stanoveno pevnou částkou 5 000,- Kč a náleží osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt v území ČR.

Dávky státní sociální podpory vyřizují a vyplácí od 1. 4. 2004 krajské pobočky Úřadu práce ČR podle místa trvalého pobytu osoby, která má na dávku nárok, tj. oprávněné osoby. Žádosti o dávky se podávají na tiskopisech předepsaných MPSV. Nárok na výplatu dávky zaniká uplynutím tří měsíců ode dne, za který dávky náleží. U dávek jednorázových zaniká nárok uplynutím 1 roku ode dne, za který dávka náleží.

Od 1. 1. 2013 dávky pěstounské péče přestávají být dávkami státní sociální podpory. Právní úpravu dávek pěstounské péče obsahuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

3. Sociální pomoc (sociální péče)

Sociální pomocí se rozumí činnosti subjektů směřující k tomu, aby osobám, které se nacházejí v obtížné sociální situaci, popř. pokud tato situace hrozí, byla poskytnuta pomoc, která jim umožní tuto situaci řešit nebo zmírnit. Sociální pomocí se rozumí rovněž činnosti na úseku prevence sociálně patologických jevů a prevence vzniku obtížných sociálních situací a celý systém poskytování informací o možnostech řešení těchto situací osobám, které se do takových situací dostaly, dostávají nebo mohou dostat. Součástí sociální pomoci je i sociálně-právní ochrana občanů.

Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Systém pomoci v hmotné nouzi je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy. Osobou v hmotné nouzi je osoba nebo rodina, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně nelze tyto příjmy z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit nelehkou situaci vlastním přičiněním. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc.

O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují a vyplácejí je příslušné krajské pobočky Úřadů práce ČR.

Úřad práce ČR podle novely zákona o pomoci v hmotné nouzi vyplácí od prosince 2017 část příspěvku na živobytí prostřednictvím poukázek (změna účinná od 1.6.2017). Příjemci příspěvku na živobytí dostávají část dávky vyplacenou ve formě poukázek na nákup potravin, drogistického a dalšího základního zboží. Poukázky není možné využít k nákupu alkoholu ani tabákových výrobků. Změna se týká každého člověka, který pobírá příspěvek na živobytí déle než šest měsíců, přičemž v poukázkách bude vypláceno nejméně 35 % a nejvýše 65% dávky.

Využití poukázek, resp. poměr vylacených peněz vs. poukázky, je v zákonem stanoveném rozptylu na uvážení pracovníků Úřadu práce ČR. Ti přihlížejí k řadě faktorů – jednak k situaci samotného příjemce dávky, jednak k možnosti efektivního využití poukázek v místě bydliště příjemce. Větší část dávky vyplácená v poukázkách je využita tam, kde má pracovník Úřadu práce podezření, že příjemce nevyužije příspěvek k jeho účelu, tj. k zajištění základních životních potřeb. Od roku 2019 se dávky v hmotné nouzi nebudou vyplácet v poukázkách v případech, kdy výše příspěvku na živobytí nepřesáhne 500 Kč a v následujících specifických případech, kdy je příjemce nebo osoba společně s ním posuzovaná osobou, která poskytuje péči podle par. 3 odst. 1 písm. a) bodu 5 nebo osobou, které:

- jsou poskytovány pobytové sociální služby,
- je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení po celý kalendářní měsíc,
- byla pravomocným rozhodnutím soudu omezena svéprávnost,
- byl přiznán příspěvek na péči ve III. stupni (těžká závislost) nebo ve IV. stupni (úplná závislost), a to ode dne právní moci rozhodnutí o přiznání této dávky, nebo v případě, že se jedná o osobu starší 70 let,
- byla přiznána invalidita III. stupně,
- nebo v případech, kdy se jedná o důvody hodné zvláštního zřetele.

Podle nového občanského zákoníku se mění oblast nájemních vztahů. Změny se dotknou jen dohod uzavřených až po 1. 1. 2014. Nájemní vztahy, které vznikly do konce roku 2013, se řídí občanským zákoníkem. Nový občanský zákoník posiluje jak práva nájemce, tak i pronajímatele. Tak například podle nové právní normy může nájem bytu sloužit jen k zajištění bytových potřeb nájemce. Smlouvu budou muset obě strany uzavřít vždy písemně a nájemce bude moci v bytě například i podnikat. V určitých případech mohou jak nájemce, tak i pronajímatel vypovědět smlouvu bez udání důvodů, a to i dříve než se původně dohodli. Nový občanský zákoník zvyšuje kauci – z dnešního trojnásobku na šestinásobek měsíčního nájemného.

Veškeré tyto změny mohou u některých klientů ÚP ČR, kteří v současné době pobírají dávky na bydlení (ať už v systému státní sociální podpory nebo hmotné nouze), a uzavřou nájemní smlouvu za nových podmínek, ovlivnit výši vyplácených příspěvků.

Česká republika má v současnosti 11 druhů nepojistných dávek. V kontextu vývoje nákladů a okruhu příjemců můžeme konstatovat, že nejvíce dávkové podpory je směřováno v rámci solidarity rodinám (rodičovský příspěvek) a osobám se zdravotním postižením (příspěvek na péči). Pokles ve výdajích státu lze zaznamenat u dávek na bydlení a to i s ohledem, že dávková pomoc v bydlení je jedinou systémovou formou pomoci v oblasti nedostupného bydlení v České republice.

1.3 Sociální služby

1. ledna 2007 vstoupil v platnost zákon č. **108/2006 Sb.** o sociálních službách. Hlavním důvodem k vypracování nové právní normy byla potřeba změnit systém sociálních služeb, který fungoval od konce osmdesátých let a nevyhovoval požadavkům dnešní doby. Na sociální politiku je v tomto zákonu pohlíženo podstatně odlišným způsobem, a to především v oblasti svobody rozhodování jedinců a demokratických principů fungování veřejné správy. Základním cílem nové právní úpravy je zajistit lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, pomoc a podporu prostřednictvím nabídky široké škály sociálních služeb, stanovení pravidel pro jejich poskytování a v neposlední řadě zavedení **příspěvku na péči**.

Ten je určen lidem, kteří potřebují z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pomoc jiné osoby. Zákon zaručuje každému nárok na poskytnutí sociálního poradenství a nárok na posouzení jeho nepříznivé sociální situace. Zákon vychází z obecného principu solidarity ve společnosti a současně podporuje princip rovných příležitostí pro všechny členy společnosti. Samotné poskytnutí sociální služby je založeno na smluvním principu, což staví člověka v nepříznivé sociální situaci do aktivní role – jeho objektivizované potřeby a projev vůle by měly být určující pro zvolení formy pomoci. Nárok na příspěvek nemá osoba mladší jednoho roku.

Žádost o příspěvek musí obsahovat náležitosti stanovené v § 37 odst. 2 správního řádu, podává se na předepsaném tiskopisu žádosti, jehož přílohou je tiskopis „Oznámení o poskytovateli pomoci“. Podkladem pro vydání rozhodnutí o příspěvku je sociální šetření a posouzení stupně závislosti osoby. Zákon o sociálních službách nestanoví, že některý z těchto důkazních prostředků je pro krajskou pobočku Úřadu práce závazný, proto podle §50 odst. 4 správního řádu hodnotí tyto důkazy podle své úvahy. V odůvodnění rozhodnutí však musí být uvedeny důvody výroku rozhodnutí, podklady pro vydání rozhodnutí a úvahy, kterými se krajská pobočka Úřadu práce řídila při jejich hodnocení. Vzhledem k tomu, že příspěvek na péči je dávkou poskytovanou z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, musí být přihlíženo především ke stanovení stupně závislosti posudkovým lékařem.

Sociální šetření provádí sociální pracovník krajské pobočky Úřadu práce, která vede řízení o příspěvku. Sociálním šetřením se zjišťuje schopnost samostatného života osoby v přirozeném sociálním prostředí. Krajská pobočka Úřadu práce provádí sociální šetření také na žádost okresní správy sociálního zabezpečení pro účely kontroly původního posouzení zdravotního stavu osoby.

Při posuzování stupně závislosti osoby se hodnotí schopnost zvládat životní potřeby: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost (péče o domácnost se nehodnotí u osob do 18 let). Pro uznání závislosti v příslušné základní životní potřebě musí existovat příčinná souvislost mezi poruchou funkčních schopností z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu a pozbytím schopnosti zvládat základní životní potřebu v přijatelném standardu. Schopnost osoby zvládat základní životní potřeby se hodnotí v přirozeném sociálním prostředí a s ohledem na věk posuzované osoby. Bližší vymezení schopností zvládat základní životní potřeby a způsob jejich hodnocení stanoví vyhláška č. 505/2006 Sb.

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné osoby ve 4 stupních:

- **stupeň 1, tzv. lehká závislost** – z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři základní životní potřeby
- **stupeň 2, tzv. středně těžká závislost** – není schopna zvládat čtyři nebo pět základních životních potřeb
- **stupeň 3, tzv. těžká závislost** – není schopna zvládat šest nebo sedm základních životních potřeb
- **stupeň 4, tzv. úplná závislost** - není schopna zvládat osm nebo devět základních životních potřeb a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

Osoba starší 18 let se považuje za závislou na pomoci jiné osoby ve 4 stupních:

- **stupeň 1, tzv. lehká závislost** – z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby,
- **stupeň 2, tzv. středně těžká závislost** – není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb
- **stupeň 3, tzv. těžká závislost** – není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb
- **stupeň 4, tzv. úplná závislost** – není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb a vyžaduje každodenní pomoc, dohled nebo péči jiné fyzické osoby.

Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby:

- mobilita
- orientace
- komunikace
- stravování
- oblékání a obouvání
- tělesná hygiena
- výkon fyziologické potřeby
- péče o zdraví

- osobní aktivity
- péče o domácnost.

Příspěvek lze také zvýšit nebo přiznat ode dne, od něhož příspěvek nebo jeho zvýšení náleží, nejvýše ale 3 roky nazpět ode dne zjištění nebo uplatnění nároku na příspěvek nebo jeho zvýšení za předpokladu, že:

1. byl přiznán nebo vyplácen v nižší částce, než v jaké náleží,
2. byl neprávem odepřen nebo
3. byl přiznán od pozdějšího data.

V opačném případě, tj. byl – li příspěvek vyplácen v částce vyšší nebo byl přiznán neprávem, dojde k jeho snížení, popřípadě k jeho odebrání od prvního dne kalendářního měsíce, následujícího po měsíci, v němž byl příspěvek vyplácen. Příspěvek na péči se vyplácí měsíčně, a to v kalendářním měsíci, za který náleží. Příspěvek vyplácí úřad práce.

Příjemcem vyplacené dávky je:

- oprávněná osoba,
- zákonný zástupce nebo
- jiná fyzická osoba, které byla nezletilá oprávněná osoba svěřena do péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu.

Kontrolu o správném využívání tohoto příspěvku provádí krajská pobočka Úřadu práce, která rozhodla o přiznání příspěvku. Zákon o sociálních službách stanoví kritéria, jejichž plnění musí být v rámci kontroly ověřeno a která jsou rozhodná pro zjištění, zda je příspěvek využíván v souladu se zákonem. Krajská pobočka Úřadu práce především kontroluje, jak bylo s příspěvkem naloženo, tj. zda byl využit k zajištění pomoci. Dále také kontroluje, zda je pomoc skutečně poskytována tím, kdo byl uveden v žádosti o příspěvek, popřípadě při pozdější změně ohlášen krajské pobočce Úřadu práce jako osoba poskytující pomoc.

Nově je zaveden také informační systém o příspěvku. Tento systém je spravován Ministerstvem práce a sociálních věcí. Jsou zde zaznamenány údaje o příjemcích příspěvku a také o výši příspěvku.

Zákon č. 206/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Tímto zákonem se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Dále jím mění i některé další zákony jako např. zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Hlavním důvodem této rozsáhlé novely je úprava systému sociálních služeb tak, aby byly zohledněny poznatky z praxe, které odhalily některé neefektivní a nevhodné postupy upravené ve stávajícím znění předmětného zákona, a to především v oblasti jasného vymezení nároku a způsobu použití příspěvku na péči, přesnějších principů kontroly v systému sociálních služeb a vymezení kompetencí v oblasti financování sociálních služeb z veřejných rozpočtů. K hlavním změnám, které nabyly účinnosti 1. srpna 2009, patří např. změna podmínek nároku na příspěvek na péči, změna podmínek pro vznik nároku na příspěvek pro chronicky nemocné děti, zvýšení příspěvku pro osoby s úplnou závislostí, změna náležitostí žádosti o příspěvek, zpřesnění požadavků na

odbornost pracovníků v sociálních službách a v neposlední řadě i zpřesnění akreditací vzdělávacích programů a institucí.

Výše příspěvku na péči od července 2019

Výše příspěvku na péči do 18 let věku činí za kalendářní měsíc:

I. stupeň: 3 300 Kč

II. stupeň: 6 600 Kč

III. stupeň: 13 900 Kč (do 1.7.2019 platí původní částka 9 900 Kč)

IV. stupeň: 13 200 Kč (od 1.4.2019 se zvyšuje příspěvek na péči na 19 200,- Kč pro osoby, kterým nejsou poskytovány pobytové sociální služby. Osobám, kterým poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb – domov pro osoby se zdravotním postižením, domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, chráněné bydlení nebo sociální služby ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu – nadále náleží příspěvek ve výši 13 200 Kč).

Výše příspěvku na péči pro osoby starší 18 let činí za kalendářní měsíc

I. stupeň: 880 Kč

II. stupeň: 4 400 Kč

III. stupeň: 12 800 Kč (do 1.7.2019 platí původní částka 8 800 Kč)

IV. stupeň: 13 200 Kč (od 1.4.2019 se zvyšuje příspěvek na péči na 19 200,- Kč pro osoby, kterým nejsou poskytovány pobytové sociální služby. Osobám, kterým poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb – domov pro osoby se zdravotním postižením, domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, chráněné bydlení nebo sociální služby ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu – nadále náleží příspěvek ve výši 13 200 Kč).⁴

Příspěvek se nevyplácí, jestliže je osobě po celý kalendářní měsíc poskytována zdravotní péče v průběhu hospitalizace, nejde-li o poskytování sociální služeb podle § 52.

Od 1. 1. 2014 je účinný zákon 313/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením (č. 329/2011 Sb.)). Dílčí úpravy zákona o sociálních službách, týkající se poskytování služeb, mají za cíl zejména uvést právní úpravu do souladu s potřebami dobré praxe při poskytování sociálních služeb. V zákoně o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením dochází k upřesnění v oblasti řízení a dále se doplňuje další zdravotní postižení do seznamu zdravotních postižení odůvodňujících přiznání příspěvku na zvláštní pomůcku.

V § 4 je upřesněno vymezení okruhu oprávněných osob nejen pro účely příspěvku na péči, ale také pro účely poskytování sociálních služeb. Nárok na příspěvek na péči má při splnění podmínek:

---

⁴ Dle zákona č. 47/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- osoba, která je na území republiky hlášena k trvalému pobytu podle zvláštního právního předpisu, jde-li o státního občana ČR
- cizinec, který má na území ČR trvalý pobyt podle zvláštního právního předpisu
- cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta v EU na území jiného členského státu EU, pokud mu bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR podle zvláštního právního předpisu.
- Dále rodinní příslušníci osob (jak s trvalým pobytem, tak cizinec s trvalým pobytem), pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR podle zvláštního právního předpisu
- A dále osoby nebo cizinci, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR z různých důvodů (specifikováno v § 4, např. ze účelem vědeckého zkoumání, za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci apod.)

Další významná změna této novely se týká změny v oznamovací povinnosti, a to směrem k agendě registrace sociálních služeb – jedná se o úpravu oznamovací povinnosti stanovenou v § 82. Novelou došlo k posunu termínu pro oznamování změn (původně 15 dnů, nově: 15. den následujícího měsíce) + současně došlo k legislativnímu rozlišení tzv. „malých“ a „velkých“ změn.

„Malé změny“ jsou změny v údajích, které nejsou součástí rozhodnutí (tzn. kontaktní údaje, popis realizace, popis personálního zajištění,...). „Velké změny“, to jsou změny v údajích, které jsou součástí rozhodnutí (kapacita, cílová skupina, místa poskytování,...). Nesplnění oznamovací povinnosti je od 1.1.2014 považováno za správní delikt (§ 107 odst. 2 písm. l) zákona o sociálních službách), trestaný pokutou až do výše 10 000 Kč.

1.3.1 Cílem sociálních služeb je:

- Zachovat lidskou důstojnost klientů,
- Vycházet z individuálně určených potřeb klientů,
- Rozvíjet aktivně schopnosti klientů,
- Zlepšit nebo alespoň zachovat soběstačnost klientů,
- Poskytovat služby v zájmu klientů a v náležitě kvalitě.

1.3.2 Financování sociálních služeb

Podle § 101 Zákona o sociálních službách jsou sociální služby financovány z dotací ze státního rozpočtu. Ty jsou vydávány poskytovatelům sociálních služeb, kteří jsou zapsáni v registru, na zajištění poskytování sociálních služeb a financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním sociálních služeb, v souladu se zpracovaným střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb. Dotace ze státního rozpočtu jsou podle odstavců 1 a 2 poskytovány prostřednictvím rozpočtu kraje, přičemž činnost krajů je v této souvislosti činností vykonávanou v přenesené působnosti.

Žádost o poskytnutí dotace na příslušné následující rozpočtové období předkládá krajský úřad ministerstvu. Výše dotace v úhrnu za jednotlivé kraje se stanoví na základě celkového ročního objemu finančních prostředků rozpočtovaných v závazném ukazateli pro příslušný rozpočtový rok, zpracovaného střednědobého plánu rozvoje služeb kraje, počtu vyplácených příspěvků a jejich finančního objemu, počtu poskytovatelů sociálních služeb, kteří jsou zapsáni v registru a jejich kapacit, a kapacit služeb poskytovaných ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče.

1.3.3 Základní druhy sociálních služeb

Sociální služby lze podle cíle a zaměření rozdělit do tří základních skupiny:

- sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence

1. Sociální poradenství

- a) základní sociální poradenství a
- b) odborné sociální poradenství.

2. Sociální péče

- a) osobní asistence,
- b) pečovatelská služba,
- c) tísňová péče,
- d) průvodcovské a předčitatelské služby,
- e) podpora samostatného bydlení
- f) odlehčovací služby,
- g) centra denních služeb,
- h) denní stacionáře,
- i) týdenní stacionáře,
- j) domovy pro osoby se zdravotním postižením,
- k) domovy pro seniory,
- l) domovy se zvláštním režimem,
- m) chráněné bydlení,
- n) sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

3. Služby sociální prevence

- a) raná péče,
- b) telefonická krizová pomoc,
- c) tlumočnické služby,

- d) azylové domy,
- e) domy na půl cesty,
- f) kontaktní centra,
- g) krizová pomoc,
- h) intervenční centra,
- i) nízkoprahová denní centra,
- j) nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,
- k) noclehárny,
- l) služby následné péče,
- m) sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi,
- n) sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením,
- o) sociálně terapeutické dílny,
- p) terapeutické komunity,
- q) terénní programy,
- r) sociální rehabilitace.

Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.

Pobytové služby jsou spojeny s ubytováním v zařízení sociálních služeb.

Ambulantní služby jsou takové služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena či dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování.

Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

1.3.4 Kritéria efektivity zákona o sociálních službách:

- **dostupnost:** z hlediska typu pomoci, územní dostupnosti, informační dostupnosti a ekonomického hlediska,
- **efektivnost:** uzpůsobeno tak, aby vyhovovala potřebě člověka a nikoliv „potřebám“ systému,
- **kvalita:** zabezpečena způsobem a v rozsahu, který odpovídá současnému poznání a možnostem společnosti,
- **bezpečnost:** zabezpečeno tak, aby nebyly omezovány oprávněné zájmy a práva osob,
- **hospodárnost:** zabezpečeno tak, aby veřejné i osobní výdaje používané na poskytnutí pomoci v maximálně možné míře pokrývaly objektivizovaný rozsah potřeb.

Sociální služba – jak říká zákon – je činnost nebo soubor činností, jimiž se zajišťuje pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci. Rozsah a forma pomoci musí zachovávat lidskou důstojnost, musí působit na osoby aktivně a motivovat je k činnostem, které neprodlužují nebo nezhoršují jejich nepříznivou sociální situaci a musí zabránit jejich sociálnímu vyloučení.

1.3.5 Působnost veřejné správy v sociálních službách:

Ministerstvo práce a sociálních věcí:

- Řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti sociálních služeb a zpracovává střednědobý národní plán rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců poskytovatelů a uživatelů.
- Spravuje informační systém k příspěvku na péči, určuje tiskopis žádosti o příspěvek.
- V odvolacím řízení posuzuje stupeň závislosti žadatele o příspěvek.
- Spravuje a zveřejňuje celostátní registr poskytovatelů sociální péče, za účasti zástupců poskytovatelů a uživatelů stanoví standardy kvality sociálních služeb.
- Rozhoduje o akreditacích k provádění inspekcí kvality sociálních služeb, podílí se na úhradě nákladů inspekce a rozhoduje o námitkách proti jejím výsledkům.
- Zřizuje akreditační komisi, poradní orgán pro přidělování akreditací ke vzdělávání.

Krajské úřady a kraje:

- Vykonávají státní správu v přenesené působnosti.
- Rozhodují v odvolacím řízení o přidělení příspěvku na péči.
- Rozhodují o registraci poskytovatelů sociálních služeb, vedou krajský registr poskytovatelů.
- Kontroluje dodržování povinností poskytovatelů sociálních služeb.
- Vede řízení o správních deliktech poskytovatelů sociálních služeb.
- Kraj v samostatné působnosti: zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb, zajišťuje dostupnost informací o sociálních službách, spolupracuje s obcemi, s dalšími kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci, zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi, poskytovateli a uživateli, sleduje a vyhodnocuje jeho plnění a informuje o tom ministerstvo.
- Kraj poskytuje dotace na provoz registrovaných poskytovatelů služeb.

Úřad obce s rozšířenou působností:

- Vykonává státní správu v přenesené působnosti
- Rozhoduje o přidělení příspěvku na péči, vykonává k tomu potřebné sociální šetření a příspěvek vyplácí. Stanoví úhradu za stravu a péči, je-li dítě umístěno do zařízení sociálních služeb na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy.

- Zajišťuje poskytnutí sociální služby osobě, které není poskytována sociální služba a neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví.

Obec v samostatné působnosti:

- Zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb na svém území
- Zajišťuje dostupnost informací o sociálních službách
- Spolupracuje s obcemi, kraji a s poskytovateli při zprostředkování pomoci, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a uživatelem
- Zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli a uživateli, sleduje a vyhodnocuje jeho plnění a informuje o tom kraj
- Poskytuje dotace registrovaným poskytovatelům sociálních služeb.

Úřady práce:

- Provádí sociální šetření a vyšetření zdravotního stavu k určení stupně závislosti a určují stupeň závislosti žadatele o příspěvek na péči.
- Výsledek sdělují obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

1.3.6 Sociální péče na úrovni obce se člení na:

- a) péči o rodinu a děti,
- b) péči o těžce zdravotně postižené občany,
- c) péči o staré občany,
- d) péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc,
- e) péči o občany společensky nepřizpůsobivé.

Sociální péče představuje především systém dávek a služeb určeným občanům, kteří si nejsou sami schopni zabezpečit své nezbytné životní potřeby a péči o sebe v potřebném rozsahu, a to buď z důvodu nedostatečného příjmu, nebo vzhledem k nepříznivému zdravotnímu stavu, vysokému nebo nízkému věku, společenské nepřizpůsobenosti, zvláštní životní situaci apod.

Dávkami se buď doplňuje příjem osob do nezbytné výše, nebo se přiznávají na stanovený účel (např. k úpravě bytu zdravotně postiženého). Služby pomáhají občanům překonat nebo alespoň zmírnit jejich nesoběstačnost (např. pečovatelská služba). V rámci sociální péče jsou přiznávány dávky okruhům osob s určitými specifickými potřebami.

1.4 Sociálně-právní ochrana dětí

Posláním sociálně-právní ochrany (dále SPO) je využívat v zájmu a ve prospěch dětí ve všech soudních řízeních prostředků a nástrojů ochrany dětí, ať už jde o jejich zastupování v

občanskoprávním řízení, jichž jsou účastníky a nemohou být zastoupeny svými rodiči, nebo o intervence v zájmu mladistvých pachatelů trestných činů v soudním řízení.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje sociálně-právní ochranu dětí jako:

- Ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- Ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
- Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- Zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Podstatnou **součástí sociálně-právní ochrany je prevence**. Ta spočívá v činnostech směřujících k sanaci rodinného prostředí, ve kterém dítě žije nebo do něhož patří. Prevencí je i nabídka kulturních, zájmových, vzdělávacích a sportovních činností a usměrňování využití volného času dětí, která bude především posláním obcí. Prevencí je též zprostředkování osvojení dětí nejtělejšího věku, které rodiče opustili, jehož smyslem je nalézt pro ně kvalitní náhradní rodinu a domov.

V nynějším evropském i světovém směřování k otevírání hranic mezi národy a státy přibývá též řešení postavení dětí a uplatňování jejich práv ve vztahu k cizině. Proto zákon též mezi orgány sociálně-právní ochrany začleňuje **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí**, se sídlem v Brně. Jednou z působností tohoto úřadu je i osvojování dětí do ciziny a z ciziny.

Zákon o sociálně právní ochraně dává možnost, aby i nestátní subjekty na základě pověření vydaného krajským úřadem nebo Magistrátem hl. m. Prahy plnily určité úkoly v sociálně právní ochraně dětí, přičemž tyto činnosti zákon o SPO přímo vymezuje. Pověřené osoby nejsou orgány sociálně-právní ochrany.

Fyzické a právnické osoby (nejčastěji to jsou v praxi neziskové organizace) mohou sociálně právní ochranu poskytovat na základě rozhodnutí o pověření a v rozsahu, který zákon o SPO umožňuje a který je ve vztahu ke konkrétní pověřené osobě blíže vymezen v rozhodnutí o pověření.

Pověřené osoby nemohou být pověřeny výkonem jiných činností, než jsou vymezeny v zákoně o SPO, a jsou oprávněny poskytovat sociálně-právní ochranu pouze v rozsahu, který je uveden v rozhodnutí o vydání pověření.

O pověření k výkonu sociálně-právní ochrany rozhoduje krajský úřad, jehož místní příslušnost se řídí místem trvalého pobytu nebo místem sídla žadatele o vydání pověření.

1.4.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí je postaven na těchto základních principech:

1. Sociálně-právní ochrana se poskytuje **bezplatně** všem dětem mladším 18 let.

2. **Stát je odpovědný za ochranu před tělesným nebo duševním násilím**, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního a ostatních aspektů integrity dítěte jako nositele práv daných Ústavou, Listinou základních práv a svobod a práv vyplývajících z mezinárodních závazků ČR (Úmluvy o právech dítěte). Stát však nenahrazuje povinnosti a odpovědnost rodičů, nezasahuje do jejich postavení jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, nejsou-li práva nebo vývoj dítěte ohroženy.
3. Hlavním pravidlem pro orgány sociálně-právní ochrany je princip preventivního působení, tzn. **předcházení vzniku problémů** nebo jejich narůstání, jedná-li se o výchovu dítěte a péči o něj.
4. Pokládá důraz na **ochranu dětí před sociálně-patologickými jevy** (tj. prevence rizikového vývoje dětí a minimalizace důsledků působení sociálně-patologických vlivů).
5. Nově se koncipuje **sledování výkonu ústavní výchovy**.
6. Vymezuje se jasná **pravidla pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče** (organizace, postup, spolupráce jednotlivých subjektů, náplň poradenství pro náhradní rodinnou péči).
7. **Výkon některých úkolů** v sociálně-právní ochraně je umožněn některým **nestátním subjektům** (nadace, občanská sdružení, církve a další právnické a fyzické osoby) na základě pověření.

1.4.2 Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na:

Děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti

Děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy

Děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutací, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití

Děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte

Děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu

Děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců

Děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.

Děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče a orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinnosti nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti.

1.4.3 Orgány sociálně-právní ochrany

Orgány sociálně-právní ochrany a jejich kompetence jsou vymezeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Orgány sociálně-právní ochrany jsou:

- Krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy)
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí)
- Obecní úřady (ustanovení tohoto zákona se vztahuje i na újezdní úřady)
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Sociálně-právní ochranu **dále zajišťují:**

- obce v samostatné působnosti,
- kraje v samostatné působnosti,
- komise pro sociálně-právní ochranu dítěte, (je určena pouze k výkonu v přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí)
- další právnické a fyzické osoby, jsou-li k výkonu sociálně-právní ochrany pověřeny. (nejsou orgány sociálně právní ochrany dětí, mají přesně stanoveny kompetence, některé činnosti jsou jim zakázány).

Komise pro sociálně právní ochranu dětí je zřizována starostou obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce podle § 106 zákona 128/2000 Sb., o obcích (ve znění pozdějších předpisů) a podle § 38 zákona o SPO. Je určena pouze k výkonu přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Úkolem komise je podle zákona o SPO například koordinovat výkon sociálně právní ochrany na území správního obvodu obce s rozšířenou působností, navrhopvat a posuzovat sociálně preventivní programy pro ochranu dětí, či posuzovat jednotlivé případy provádění sociálně právní ochrany dětí a vydávat k nim stanoviska, pořádat případové konference.

Výkon péče o ohrožené děti v rámci státní správy a samosprávy

V sociální oblasti je výkon péče o ohrožené děti zajišťován kombinací aktivit státní správy a samosprávy, která působí jednak samostatně, jednak v přenesené působnosti.

Pro náhradní rodinnou péči jsou nejdůležitější kompetence obecního úřadu obce s rozšířenou působností a krajského úřadu, které oba tyto subjekty vykonávají v přenesené působnosti.

Kompetence obce v samostatné působnosti: obecní úřad je povinen:

- vytvářet předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí.
- Může zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany (§ 39 zákona o SPO)

Kompetence obecního úřadu v přenesené působnosti: obecní úřad v přenesené je povinen:

- Vyhledávat děti uvedené v § 6 odst. 1 zákona o SPO,
- Působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti,
- Projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte,
- Projednat s dítětem nedostatky v jeho chování,
- Sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující,
- Poskytovat nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů,
- Oznamit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1 zákona o SPO.
- věnuje pozornost využívání volného času těchto dětí,
- zvýšenou pozornost věnuje těm dětem, které vyhledávají styky s fyzickými osobami nebo skupinkami těchto osob používajícími alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchající trestnou činností,
- sleduje u dětí projevy nesnášenlivosti a násilí,
- věnuje pozornost dětem z rodin s nízkou sociální úrovní,
- zabraňuje pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní,
- nabízí dětem programy pro využití volného času,
- spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

Sleduje (§ 13 odst. 2 zákona o SPO)

- zda jsou dodržována opatření, o nichž rozhodl,
- zda jsou dodržována opatření učiněná soudem, jestliže jej soud o to požádá.

Podává podněty k soudu (§ 14 odst. 3 zákona o SPO)

- k opatřením týkajícím se výchovy dětí, o podání podnětu soudu neprodleně uvědomí obecní úřad s rozšířenou působností.

Rozhoduje (§ 13 odst. 1 zákona o SPO)

- O opatřeních podle § 43 zákona o rodině (napomenutí, dohled, omezení), pokud tak neučinil soud, opis rozhodnutí zasílá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Je povinen zajistit dítěti (§ 15 odst. 1 zákona o SPO)

- Které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení, neodkladnou péči, při zajištění této péče zpravidla dá přednost příbuznému dítěti, o uvedeném opatření neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Při péči o děti uvedené v § 6 odst. 1 zaměřuje pozornost (§ 32 odst. 1 zákona o SPO)

- na využívání volného času těchto dětí,
- těm dětem, které vyhledávají styky s fyzickými osobami nebo skupinkami těchto osob používajícími alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchající trestnou činnost,
- na děti s projevy nesnášenlivosti a násilí,
- dětem z rodin s nízkou sociální úrovní, a dále
- zabraňuje pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní,
- nabízí dětem programy pro využití volného času,
- spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

Je povinen učinit opatření (§ 37 odst. 1 zákona o SPO)

- k ochraně života a zdraví a zajistit uspokojování základních potřeb v nejnútnejším rozsahu včetně zdravotní péče dítěti – cizinci uvedené v § 2 odst. 3 zákona,
- o opatřeních uvědomí neprodleně obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Vede spisovou dokumentaci. Tato činnost sociálně-právní ochrany dětí je zabezpečována sociálními pracovníky začleněnými v rámci odboru do „orgánu sociálně-právní ochrany dětí“ (dříve oddělení péče o dítě). V praxi se můžeme setkat s výrazem OSPOD (oddělení sociálně-právní ochrany dětí).

Obecní úřad s rozšířenou působností plní kompetence obecního úřadu pro svoje území.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností při péči o děti uvedené v zákoně:

Je povinen zajišťovat preventivní činnosti (§ 10 odst. 3 zákona o SPO)

- sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku,
- činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti.

Je povinen zajišťovat poradenskou činnost (§ 11 odst. 1, 12 zákona o SPO)

- pomáhat rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- poskytovat nebo zprostředkovávat rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,
- pořádat v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu,
- poskytovat osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy,
- může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení,
- je povinen - po umístění dítěte do zařízení - poskytnout rodičům pomoc spočívající v pomoci upravit rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny.

Činí opatření na ochranu dětí (§ 14, 16, 17 zákona o SPO) – podává návrhy k soudu:

- na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,
- na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,
- na nařízení ústavní výchovy,
- na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,
- na svěřením dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřením a na zrušení rozhodnutí o svěřením dítěte do tohoto zařízení,
- na svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení
- na nařízení výchovného opatření podle § 13a, na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo jeho zrušení
- na vydání předběžného opatření u dítěte, jež se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj ohroženy či narušeny,
- vykonává funkci opatrovníka a poručníka,
- činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení v době, kdy není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se neujme své funkce.

Při svěřování dítěte do výchovy jiných osob než rodičů (§ 19,21 zákona o SPO)

- rozhoduje o svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů,
- rozhoduje o svěřením dítěte do péče fyzické osoby, která má zájme stát se pěstounem, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo se souhlasem rodičů,
- přijímá písemný souhlas rodiče k osvojení dítěte,
- sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do péče jiných osob než rodičů,

- vyhledává děti vhodné k osvojení nebo svěřeni do pěstounské péče, vede jejich spisovou dokumentaci a kopii zasílá krajskému úřadu,
- vyhledává fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny, vede jejich spisovou dokumentaci a kopii zasílá krajskému úřadu,
- sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do péče jiných fyzických osob než rodičů.

Ve věcech výkonu ústavní a ochranné výchovy u dětí (§ 28-30, 12 zákona o SPO)

- po právní moci rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy sjedná dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení pro výkon ústavní výchovy, přitom vyzve rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o předání dítěte ve stanoveném termínu do zařízení, popřípadě s jejich souhlasem může zabezpečit sám umístění dítěte,
- nepodrobí-li se rodiče nebo jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte rozhodnutí soudu, podá soudu návrh na výkon rozhodnutí,
- pravidelně navštěvuje dítě a jeho rodiče, a to nejméně jednou za 3 měsíce,
- sleduje dodržování práv dítěte v zařízení, a to zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v zařízení a zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči,
- poskytuje rodiči pomoc spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny,
- může povolit dítěti, kterému byla nařízena ústavní výchova, pobyt u rodičů nebo jiných fyzických osob, při vydávání písemného souhlasu s pobytem dítěte mimo ústav přihlíží zejména k rodinnému a sociálnímu prostředí, v němž bude dítě pobývat, při pobytu dítěte u jiných fyzických osob než rodičů, prarodičů nebo sourozenců posoudí jejich bezúhonnost.

Při péči o děti vyžadující zvýšenou pozornost (§ 32-34 zákona o SPO)

- působí proti opakovaným poruchám v chování a jednání dětí, se zvláštní pozorností věnovanou pachatelům trestné činnosti,
- upozorňuje krajské úřady na potřebu napomáhat dětem, které ukončily školní docházku při získávání možnosti pokračovat v další přípravě na povolání, zejména
- a pokud jde o děti propuštěné z ústavní výchovy, ochranné výchovy nebo výkonu trestu odnětí svobody,
- spolupracuje s úřady práce při zprostředkování vhodného zaměstnání pro tyto děti,
- usměrňuje péči o tyto děti podle programů péče o problémové skupiny dětí zpracovaných státními orgány, obcemi, pověřenými osobami právníckými a fyzickými osobami,
- pomáhá dětem překonat problémy, které mohou vést k negativním projevům v jejich chování.

Je povinen v rámci sociálně právní ochrany ve vztahu k cizině (§ 35a,36 odst. 2 zákona o SPO)

- vydat zákonnému zástupci dítěte potvrzení pro uplatňování nároku na výživné vůči povinné osobě žijící v cizině,
- podílet se na zajišťování návratu dětí z ciziny bez doprovodu tak, že učiní opatření potřebná pro převzetí dítěte a současně sdělit zastupitelskému úřadu, kým bude dítě na území České republiky při návratu převzato, může též dohodnout, že dítě bude převzato v cizině.

Je povinen v rámci sociálně – právní ochrany ve zvláštních případech (§ 37 zákona o SPO)

- činit po nahlášení OÚ o existenci dítěte-cizince bez jakékoliv péče či ohroženého na životě další nezbytná opatření směřující k jeho ochraně a neprodleně uvědomit zastupitelský úřad státu, jehož je dítě občanem,
nezbytnými opatřeními, která činí, jsou:
- podání návrhu na nařízení předběžného opatření,
- podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte,
- podání návrhu na ústavní výchovu dítěte,
- zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení.

V souvislosti s plněním úkolů podle zákona o sociálně-právní ochraně jsou pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany oprávněny navštěvovat děti a rodinu v obydlí, ve kterém žijí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ve zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách děti žijí a jaké mají děti chování. Jsou rovněž oprávněny pořídít obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dětí a prostředí, v němž se děti zdržují, je-li toto třeba pro účely ochrany práv dítěte. Zákon o sociálně právní ochraně ukládá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností vést evidenci a spisovou dokumentaci dětí, kterým se poskytuje sociálně-právní ochrana, a dětí, kterým byl ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem. Kromě spisové dokumentace vede obecní úřad obce s rozšířenou působností i další písemnosti tvořící podklad pro zpracování spisové dokumentace, kam patří např. upozornění fyzických osob na ohrožení dítěte podle par. 7 odst. 2 zákona o sociálně právní ochraně. Tyto písemnosti se nevydávají žádnému orgánu, fyzické nebo právnické osobě. Lze je předložit jen soudu a státnímu zastupitelství v případě, že se údaje v nich obsažené týkají trestního stíhání.

Zaměstnanci orgánů sociálně právní ochrany, zaměstnanci obcí s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu a zaměstnanci zařízení sociálně právní ochrany jsou povinni podle zákona o sociálně právní ochrana zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně právní ochrany nebo v přímé souvislosti s tím seznámili.

Na nahlížení do spisové dokumentace se nevztahuje zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností do 15 dnů ode dne, kdy rodič nebo osoba odpovědná za výchovu dítěte požádali o nahlédnutí do uvedené spisové dokumentace,

- sdělí, že se rodiči nebo osobě odpovědné za výchovu dítěte umožní nahlédnout do spisové dokumentace a určí termín k nahlédnutí, v tomto případě se nevydává souhlas, nebo
- rozhodne o odmítnutí písemné žádosti, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dítěte nebo pokud lze ze spisové dokumentace zjistit, která fyzická osoba upozornila na skutečnosti uvedené v § 7 zákona o SPO.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je také povinen zajistit uložení všech údajů obsažených ve spisové dokumentaci, týkající se:

- dítěte, po dobu 15 let následujících po kalendářním roce, v němž došlo k vyřazení dítěte z evidence,
- dítěte, které bylo osvojeno nebo svěřeno do pěstounské péče, po dobu 15 následujících let po kalendářním roce, v němž dítě nabylo zletilosti,
- žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, po dobu 15 let následujících po kalendářním roce, v němž došlo k vyřazení žadatelů z evidence.

Krajský úřad

Krajský úřad je povinen zajišťovat:

- přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny
- přípravu dětí žijících v rodině osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny: příprava dětí se provádí přiměřeně vzhledem k jejich věku, rozumové vyspělosti a v nezbytném rozsahu
- osvojitelům nebo pěstounům poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy.

Krajský úřad může zajišťovat přípravu a poradenskou pomoc v případech poručenství, nebo v případech svěřením dítěte do výchovy podle § 45 zákona o rodině. KÚ je povinen alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Podává k soudu vyjádření o řízení o svěřením jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Podává k soudu vyjádření o řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče nebo o osvojení dítěte, jestliže toto zprostředkoval. Zajišťuje také zprostředkování a svěřením dítěte do pěstounské péče v České republice. Vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí vhodných pro osvojení nebo svěřením do pěstounské péče a evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Vyhledává pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče pro děti vedené v evidenci tohoto krajského úřadu žadatele z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem a z evidence žadatelů vedené ministerstvem. Krajský úřad při zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče přihlíží k doporučení poradního sboru.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Do působnosti MPSV patří obecně péče o rodinu a ohrožené děti. Ministerstvo pečuje o náležitou právní úpravu v této oblasti a v rámci zákona řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic (§ 92 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích). Ministerstvo vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům, vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Zajišťuje agendu sociálně-právní dětí ve vztahu k cizině. Role Úřadu jako ústředního orgánu spočívá v zastupování České republiky navenek v rámci mezinárodních úmluv. Specifické činnosti Úřadu zahrnuje vymáhání výživného do a z ciziny, zajišťovat aktivity spojené s mezinárodním osvojením a občanskoprávními aspekty mezinárodních únosů dětí. Tato agenda je úzce propojena s činností ministerstva práce a sociálních věcí a dalších orgánů sociálně-právní ochrany dětí: v oblasti mezinárodního osvojení jsou Úřadu postupovány ministerstvem práce a sociálních věcí spisy dětí a žadatelů vhodných pro mezinárodní zprostředkování osvojení, v rámci mezinárodních únosů dětí je opatrovníkem dítěte v některých případech ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Zaměstnanci orgánů sociálně právní ochrany, zaměstnanci obcí s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu a zaměstnanci zařízení sociálně právní ochrany jsou povinni podle zákona o SPO zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně právní ochrany nebo v přímé souvislosti s tím seznámili. Mlčenlivost jsou povinni zachovávat i po skončení pracovního poměru, přičemž této povinnosti mohou být zproštěni jen tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně a s uvedením rozsahu a účelu. Povinnost mlčenlivosti platí i pro pověřené osoby a jiné fyzické osoby, které se při spolupráci s orgány sociálně právní ochrany a zařízeními sociálně právní ochrany seznámily s údaji, o nichž jsou zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany povinni zachovávat mlčenlivost.

1.4.4 Role terénního sociálního pracovníka OSPOD

Sociální pracovník OSPOD disponuje třemi typy moci:

1. jako orgán veřejné správy nadaný právy a povinnostmi vyplývajícími ze zákona,
- 2 jako expertní orgán disponující odborníky v oblasti ochrany dětí,
3. osobní autoritou každého sociálního pracovníka.

V oblasti výkonu SPOD lze hovořit o moci institucionálně přidělené. Práce OSPOD se pohybuje mezi kontrolou a podporou – při výkonu ochrany dětí jsou kombinovány oba prvky, a to dle fáze spolupráce s rodinou, míry ohrožení dítěte a formální rolí OSPOD. Role sociálního pracovníka OSPOD při práci s rodinou mohou být následující:

Role sociálního pracovníka OSPOD jako koordinátora

Role koordinátora je zmíněna konkrétně ve Vyhlášce. Případ se přiděluje konkrétnímu koordinátorovi případu, který řídí průběh výkonu SPOD u daného případu⁵. Odpovědností sociálního pracovníka je vytváření multidisciplinární sítě odborných i dobrovolnických služeb a vyhledávání dalších odborníků, kteří se mohou podílet na hodnocení situace dítěte a jeho

---

⁵ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

rodiny. Koordinace může být jednoduchá a jednorázová, kdy pracovníci postupují v podstatě rutinním způsobem a vycházejí především ze zkušeností, nebo obtížná. Sociální pracovník SPOD je koordinátorem případu ve všech jeho fázích, v některých fázích je však tato role intenzivnější a dominuje. Jedná se zejména o fázi převzetí případu a pak v situacích, kdy je nutno jednat rychle a učinit účinná opatření.

Role sociálního pracovníka OSPOD jako krizového manažera

Krizové intervenci je v sociální práci kladen velký význam, kdy jejím prostřednictvím zasahují sociální pracovníci do životní situace, ve které může jít až o klientovo přežití. Můžeme tedy definovat krizovou intervenci jako zásah, zakročení v krizi. Jedná se tak o specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi. Sociální pracovník OSPOD se stává koordinátorem případu, tedy je ten, kdo převezme podnět a musí zkoordinovat další průběh intervence.

Role sociálního pracovníka OSPOD ve funkci kolizního opatrovníka

Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů. Pro tyto případy soud ustanoví dítěti opatrovníka, jímž je zpravidla OSPOD⁶. Jedná se např. o řízení ve věci úpravy výchovy a výživy, řízení o schválení právního jednání (např. dědictví), osvojení a další řízení upravující rodičovskou odpovědnost k dítěti. Sociální pracovník tak v roli kolizního opatrovníka zastupuje dítě v daném řízení, je přítomen u soudních jednání, provádí rozhovory s rodiči a případně s dalšími členy rodiny, provádí sociální šetření a získává relevantní informace. Role kolizního opatrovníků náleží po celou dobu řízení, dokud není pravomocně rozhodnuto či není soudem funkce zrušena.

Role sociálního pracovníka OSPOD jako mediátora

Mediaci definujeme jako vyjednávání a uzavření dohody s pomocí vyškoleného zprostředkovatele – mediátora. Často se mediace užívá při mimosoudním řešení občanských sporů, komunikativních problémů, při práci s rodinami a manželstvími (partnerstvími), dále také při řešení konfliktů uvnitř institucí a řešení společenských makroproblémů. Právě v oblasti práce s rodinami a rodiči se často může sociální pracovník OSPOD objevit v roli „mediátora“, když se snaží zprostředkovat a koordinovat komunikaci mezi rodiči či dalšími rodinnými příslušníky. S rolí sociálního pracovníka OSPOD jako mediátora může být však spojen konflikt v zachování neutrality, když sociální pracovník v rámci jednoho případu může plnit mnoho rolí či některé role zastává simultánně.

Role sociálního pracovníka OSPOD ve funkci poručníka

Sociální pracovník při výkonu své funkce v rámci SPOD může zastávat také roli tzv. poručníka. Poručníka ustanovuje soud v případě, že není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu⁷. OSPOD vykonává tuto funkci jako veřejný opatrovník. Vůči dítěti má poručník všechny povinnosti a práva jako rodič, nicméně nemá k dítěti vyživovací povinnost. Funkce poručníka je upravena také v zákoně o SPOD⁸.

Role sociálního pracovníka OSPOD při práci s dětmi v ústavním zařízení

⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který uvádí v § 892 odst. 3

⁷ Výkon rodičovské odpovědnosti může být soudem omezen či pozastaven. Ze závažných důvodů může být rodič své rodičovské odpovědnosti soudem zbaven (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Sociální pracovník je v pozici koordinátora případu v situacích, kdy jsou děti umístěny do ústavního zařízení, ve fázi průběhu samotného umístování, sledování výkonu, průběžnou práci s biologickou rodinou a přípravou dětí před dovršením zletilosti. Po umístění dítěte do zařízení je pak sociální pracovník povinen sledovat dodržování práv dítěte v ústavním zařízení⁹ a souběžně pracovat s biologickou rodinou dítěte¹⁰.

Role sociálního pracovníka OSPOD jako administrativního pracovníka

Včetně přímé práce s klientem je sociální pracovník OSPOD povinen vést řádně spisovou dokumentaci v souvislosti s vedením evidence dětí, na které se SPOD zaměřuje. Sociální pracovník, tak ke každému dítěti v evidenci vede spisovou dokumentaci. Ve spise se odráží veškerá práce sociálního pracovníka, která byla v rodině či s rodinou provedena. Administrativní úkoly jsou pro sociálního pracovníka OSPOD z hlediska časové náročnosti velmi významnou součástí každodenní náplně práce.

1.4.5. Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí

S novelou zákona o SPOD přišla také povinnost každého pracoviště OSPOD mít své standardy kvality SPOD – tedy kodifikovaná pravidla. Standardy kvality můžeme definovat jako „*kritéria pro měření vykonané činnosti a vyhodnocení vykonané práce tak, aby se posoudil příznivý vývoj postupu, aniž by bylo nutné kontrolovat všechny detaily*“. Standardů kvality je celkem 14 a upravují následující oblasti:

1. místní a časová dostupnost OSPOD
2. prostředí a podmínky OSPOD,
3. informovanost o výkonu SPOD,
4. personální zabezpečení výkonu SPOD,
5. přijímání a zaškolování zaměstnanců OSPOD.
6. profesní rozvoj zaměstnanců OSPOD,
7. prevence (monitoring ohrožených dětí, koordinace a vytváření preventivních aktivit),
8. přijetí oznámení, posouzení naléhavosti a přidělení případu,
9. jednání, vyhodnocování a individuálně-právní ochrana dítěte,
10. kontrola případu (jedná se o pravidelnou kontrolu případů daného pracoviště),
11. rizikové a nouzové situace,
12. dokumentace o výkonu SPOD,
13. vyřizování a podávání stížností,
14. návaznost výkonu SPOD na další subjekty.¹¹

Ve standardech kvality se odráží etika sociální práce. Nemohou takto nastavené standardy SPOD vést pracovníky k příliš standardizovaným přístupům a ztrácet tak na individuálním přístupu ke každému klientovi, rodině, situaci rodiny? Nastavená standardizace je optimálním přístupem k definování minimální úrovně profesionálního jednání, kdy pro zlepšení kvality

⁹ Sledování ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, v ústavech sociální péče a ve zvláštních dětských zdravotnických zařízeních a v obdobných ústavech/zařízeních, umožňují-li zvláštní právní předpisy, aby byly zřízeny právníckými nebo fyzickými osobami (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

¹⁰ Sociální pracovník je povinen děti v zařízeních navštěvovat nejméně jednou za 3 měsíce a nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče těchto dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

¹¹ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

může být tato úroveň kdykoliv překonána. Sociální pracovník se při práci s klientem setkává s tak různorodými situacemi, že není vždy možné tyto situace ve standardech popsat. Standardy kvality SPOD upravují jednání s klientem, při němž OSPOD dodržuje základní principy výkonu SPOD mezi které patří: respekt k individuálnímu přístupu, respekt k individuálním potřebám každého klienta, podporu samostatnosti, motivace k péči o dítě, posílení sociálního začleňování, důsledné dodržování lidských práv a základních svobod, podpora kontaktu s přirozeným sociálním prostředím, informovanost klienta o používaných postupech při výkonu SPOD¹².

1.5 Doporučená literatura a zdroje

- BARVÍKOVÁ, J., SVOBODOVÁ, L., ŠTASTNÁ, A. 2010. *Podmínky výkonu sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností*. Praha: VÚPSV
- ČÁMSKÝ, P., SEMBDNER, J., KRUTILOVA, D. 2011. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Portál.
- HAVLÍKOVÁ, J., HUBÍKOVÁ, O. 2017. *Spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři: příklad řízení o příspěvku na péči*. Praha: VÚPSV
- HORECKÝ, J., PRŮŠA, L. 2019. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřebnosti sociálních služeb 2019-2050*. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 30 s.
- HUBÍKOVÁ, O. 2018. *Case management zaměřené na životní situace dlouhodobé péče v sociální práci na obecních úřadech*. Praha: VÚPSV. 101 s.
- KREBS, V. et al. 2015. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer.
- KUCHAROVÁ, V. et al. 2010. *Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech*. Praha: VÚPSV
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2016. *Státní orgány sociálně-právní ochrany dětí: Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum.
- PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing.
- PRŮŠA, L., VÍŠEK, P., JAHODA, R. 2014. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer.
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. 2007. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí
- VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M. 2015. *Preventivní praxe po novelizaci Zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Zákony:

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 47/2019, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

---

¹² Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

- Úmluva o právech dítěte
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- Vyhláška č. 387/2017, kterou se mění vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti v platném znění
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- Zákon 309/2018 Sb., kterým se mění zákon č 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění